

Rónai Zoltán: Szocialista problémák

marxista elméletben beállott változások elsősorban a munkásmozgalom gyakorlatában végbement átalakulásokhoz fűződnek.

Marx még folytonos, erős harcokra, közeli forradalmakra gondolt. Ehelyett a kapitalista államok jórésztében, úgy a szakszervezetek, mint a szocialista pártok alkalmazkodtak a fennálló társadalmi rendszerhez. Végül leszámolás helyett kis javításokért küzdöttek. Közelfekvő volt a gondolat, hogy a kapitalista fejlődésnek Marx által leírt, forradalmi válság felé vivő tendenciái nem fedik a valóságot. A reformizmus elméleti revíziója főleg a kapitalisztikus társadalom fejlődésének marxi teóriája, a tőke haladó koncentrációjának, a vagyon növekvő felhalmozódásának, a tömegnyomor fokozódásának elmélete ellen fordul. S az új taktikát a gazdasági fejlődés másfajta menetével igazolja. A reformista revizionizmus legértékesebb hajtása, a marxi tendenciákkal leginkább harcoló mezőgazdasági fejlődésnek, az agrárkérdésnek vizsgálatából sarjadt.

Az új szocialista elmélet a hosszú ideig békés ipari fejlődés hazájából, Angliából, a fabiánus szocialisták köréből indul hódító útjára. A kontinensen, különösen Bernstein révén, ki Angliában huzamos időn át tartózkodott, igen erősen terjed el. „Az egész világ fabiánizálódott” jelentette ki büszkén Bernard Shaw, a Fabian Society egyik vezető teoretikusa.

A világ fabiánizálódása azonban nem következett be. Franciaországban a gazdasági munkásmozgalomnak az angoltól sok tekintetben elütő, harcos típusa kezd kifejlődni, mely ellentétbe kerül a parlamenti szocialista párttal. Ennek a mozgalomnak az elméleti igazolása a forradalmi revizionizmus, a szindikalizmus. Nem a gazdasági fejlődés tendenciái bírálatából, hanem a demokrácia kritikájából indul ki. Alap-

vetését nem a gazdaságtan, hanem a politika szociológiája s a tömeglélektan köréből vette. Tanítása szerint a szocializmus harcterét az ellanyhuló, könnyen korrumpálódó politikai pártból át kell tenni a szakszervezetekbe; a küzdelem elsősorban ne a képviseltetés útján, hanem a közvetlen akció jegyében folytatódjék. Legfontosabb a harcoss munkásság forradalmi szelleme és morális átalakulása s ennek a forradalmi szellemnek és az új morál és új jog megteremtésének legeredményesebb eszköze: az általános sztrájk.

Magyarországon — úgy látszik — ennek a szocialista elméletnek igen csekély az aktualitása. A parlamenti szocialista párt kritikája ott, hol ez még meg sem született: filius ante patrem. A magyarországi szociáldemokrata párt majdnem teljesen munkáspárt, cselekvése elsősorban közvetlen, direkt akció. A megoldandó nagy gyakorlati feladata a demokrácia megteremtése, melyet a szindikalizmus nem egy elméleti képviselője is jóval többre becsül az abszolutizmus különböző válfajainál.* S így valóban érdekes probléma, hogy Szabó Ervin, ki nálunk egyideig a külföldi művek ismertetéseinek határain túlmenő szocialista elmékedésnek úgyszólván egyedüli képviselője volt (ma sem űzi nagyon sokadmagával ezt a mesterséget), fejtegetéseinek minden eredetisége mellett, erős szellemi rokonságban van a francia s olasz szindikalizmussal. De mi nem ezzel a problémával, hanem azokkal a kérdésekkel óhajtunk itt foglalkozni, amelyeket Szabó Ervin vet fel néhány újabb írásában.** S bárha ezekben a művekben a gazdaságtannak, a szociológiának nem egy érdekes problémája vetődik fel, mi mégis

* Lagardelle: *Monarchistes et syndicalistes* c. cikkében (Le mouvement socialiste, 1911 január) kifejti, hogy a demokrácia előnye, hogy ledönti a tekintély fogalmát. *La critique syndicaliste de la démocratie* c. cikkében (ugyanazon folyóirat, 1911 február) azokkal szemben, kik felvetik a kérdést, érdemes-e Oroszországban a demokráciáért küzdeni, a következőket mondja: „Nous avons toujours répondu, que nous repudions les abus d'un principe et non pas le principe; que le point de vue français, n'était pas le point de vue russe; que ce qui est vrai pour une démocratie vieillie, l'est moins pour une démocratie naissante; et que le syndicalisme avait tout à gagner à l'avènement de la démocratie en Russie.” A szindikalizmus két kiváló francia teoretikusa, Sorel és Berth, újabban elszakadtak a Le mouvement socialiste körül tömörült szindikalista csoporttól és hajlandóknak mutatkoztak neomonarchistákkal a demokrácia ellen együttműködni. Úgy látszik, bennük erősebb volt a demokrácia elleni gyűlölet, mint a munkásmozgalom és szocializmus szeretete.

** *Szindikalizmus és szociáldemokrácia*. Budapest, 1908. A szerző kiadása. Marx és Engels válogatott művei. II. kötet. Budapest, 1909. A Népszava könyvkereskedésének kiadása. — *A tőke és a munka harca*. Modern Könyvtár 62—64. szám.

főleg a szindikalizmus elméletét tárgyaló részeket vesszük szemügyre. Nemcsak azért, mert ezek műveinek legjellemzőbb, legsajátosabb fejezetei, hanem, mert nézetünk szerint, látszólagos időszerűtlenségük dacára, a fejlett demokrácia problémái aktuálisak a kialakuló demokráciában. A kínai forradalom egyik szellemi vezetője behatóan vizsgálta a kapitalista földkérdést, hogy hazája elkerülhesse azokat a veszedelmeket, melyeket a földmagántulajdon Európában és Amerikában előidézett. A demokrácia kritikája is fontos abból a szempontból, hogy megismerjük a veszedelmeket, melyek a fejlettebb demokráciákban feltűnnek s amennyiben lehetséges, igyekezzünk azokat elhárítani.

A politikai demokrácia kritikája és a forradalmi szellemtől áthatott szakszervezetek apológiája: ez a szindikalista elmélet lényege másoknál, Szabónál is. „A párt-és szakszervezet problémája kétségtelenül egyúttal a szocializmus kérdése is”, mondja Szabó egyhelyütt.* S ennek a kérdésnek centrális problémává való avatása jellemző gondolatvilágára.

Felfogása ebben a kérdésben nagyjában a következő :**

Az osztály harcnak, az osztályszolidaritásnak nem igazi szerve a politikai párt. A szociáldemokrata párt sem.

A párttag funkciója: szavazni, időnkint adót fizetni. Ebben merül ki az ő közvetlen cselekvése. Az igazi politikai tevékenységet csak egy kis réteg fejt ki. Ez a hivatásos politikusok osztálya, melynek egészen sajátos érdekei vannak. Teljesen más a szakszervezet. Ez a mindennapi élet, a mindennapi harc tere. Itt a munkás küzd a munkásokért s teszi ezt különösen a közvetlen akció legsúlyosabb esetében, a sztrájknál. A jövő igazi nagy nevelő intézetei a szakszervezetek s nem a pártok.

A párt lomha, nagy tömeg, hol a többség mechanikus elve az irányadó. A főleg tanult munkásokból álló szakszervezet a munkásosztály elitje, az osztály legkülönbjeinek kiválogatódása útján jön létre. Itt nem a demokratikus többség, hanem az erősek és bátrak kisebbsége uralkodik.

A szakszervezet tiszta osztályképviselő. A párt ellenben nem az. Még a szocialista pártoknál is igen nagy számban vannak félproletár, az intellektuális, a vagyonos osztályokhoz tartozó szavazók. A pártok valójában bizonyos állami intézkedéseknek parlament útján való kikényszerítésére alakult alkalmi egyesülések.

Nézetünk szerint a politikai pártnak és szakszervezetnek ez a szociológiai elemzése felette hiányos.

* *Szindikalizmus és szociáldemokrácia*, 6 l.

** Marx és Engels, II. k. 401—410 p.; *Szindikalizmus és szociáldemokrácia*, 14 és köv. l.; *Tőke és munka*, 65—80 l.

Kétségtelen tény ugyan, hogy a politikai pártokban a tömegeből kivált tagok kis rétege viszi a legaktívabb, a vezető szerepet. De ezek mellett a mindennapi pártéletben résztvesznek, a politika ügyeit megvitatják fejlettebb pártélet mellett, így különösen a német szocialista pártban a párttagoknak pártszervezetekben tömörült csoportjai. A szakszervezetekben a tagoknak aktivitása valamivel nagyobb, de Szabónak és a szindikalistáknak erős tévedése, hogy a viszonyok a szakszervezetekben lényegesen mások. A pártból kiválik a hivatásos politikusok ú. n. osztálya, a szakszervezetekből kiválik a szakszervezeti alkalmazottaknak csoportja. A gazdasági élet fejlődésével együtt halad a szakszervezetek centralizálódásának folyamata. A centralizáció növekvése együtt jár a bürokrácia gyarapodásával. S ma már a legforradalmibb szakszervezetek is ragaszkodnak a fizetett alkalmazottak rendszeréhez.* A kispolgári sorba jutott szakszervezeti bürokrácia, ez a külön társadalmi csoport válik mindinkább az ügyek vezetőjévé. A szakszervezeti tagok nagy része alig folyik be a dolgok intézésébe. Bernhard Schildbach a *Die Neue Zeit*-ban** megjelent cikkében a kötelező szavazással, melynek hatályosságát pénzbüntetés biztosítaná, véli megtörni a szakszervezeti tagok közönyét. Franciaországban maguk a vezetők, többek közt Pouget, nem egyszer panaszkodnak a forradalmi szindikalista szakszervezetek tagjainak közönyösségéről, inaktivitásáról.*** S a vezetés tetőpontját éri el a modern osztályharc csatáiban, a sztrájkokban. A csaknem katonai fegyelem itt nélkülözhetetlen előfeltétele a harc eredményességének. S vajon a sztrájjal együtt járó tárgyalásokban, döntésekben résztvesz-e a szervezet valamennyi tagja egyaránt? A direkt akció nem jelenti itt legelső sorban a sztrájk vezetőinek, a szakszervezet alkalmazottainak munkáját? S ez a vezetés még fokozottabb mértékben érvényesül az általános sztrájk hadjáratában.

A „többségi elv” uralma tekintetében sincs lényeges különbség szakszervezet és párt között. A szervezetlenek tömegeből kiválik Szabó szerint a tanultak és szervezettek erős és bátor kisebbsége. Ugyanilyen kiválás megy végbe a pártnál is. A szavazók szürke tömegeből kiválik az áldozatkészeknek és érdeklődőknek a pártszervezetekbe tömörülő kisebbsége. Ezekből a politikusok, képviselők, s még ezekből is a parlamenti bizottsági tagok,* előadók, parlamenti vezérek stb. kisebb csoportja, akikhez úgy viszonylanak a többi képviselők, mint

* L. Cornelissen: Zur internationalen syndikalistischen Bewegung.

** Sombart Archiv für Sozialwissenschaft, 32 k. 1910, 29 k., 327 l.

*** L. Michels: *Zur Soziologie des Parteiwesens*, 333 l.

a szavazókhoz a pártszervezetek tagjai, a szervezetlen munkásokhoz a szervezetek.*

Általában — s ezt Szabó nem figyeli meg, legalább nem hangsúlyozza — minden társadalmi csoportban szükségszerűen kialakul a tagok szerepeinek elkülönülése, egyesek nagyobb aktivitása, mások nagyobb passzivitása. Nem kivétel ezalól a modern demokráciák pártja és szakszervezete sem. Ebben a tekintetben a feudális és abszolutisztikus korszakok és a modern demokráciák közt azonban az a különbség, hogy míg az előbbieken a társadalmi differenciálódás tartós, örökletes és erős uralomra vezet, addig a demokráciákban nem. Minő nagy különbség egy perzsa satrapa s egy német pártvezér „uralma” között! A demokráciákban is megvan az uralom lehetősége, de itt nyílik legtöbb tér az uralom megszüntetésére, a közösség minden egyes tagjának ellenőrzésére, működésének fokozására.

A pártnak s a szakszervezetnek az „osztályjelleg” szempontjából való vizsgálatánál sem írja le Szabó pontosan a két organizáció közötti különbséget. Helyesen állapítja meg, hogy a politikai pártok rendszerint több osztály tagjainak egyesülési bizonyos állami intézkedéseknek a parlament útján való kikényszerítésére. A modern államokban, hol több osztály áll több osztállyal szemben, az osztályönfentartás és érvényesülés elemi parancsa” a szövetkezett ellenséges osztályokkal szemben az egymásra utalt osztályok szövetsége. De nem szabad felednünk azt a körülményt sem, hogy ezekben az egyesülésekben rendszerint egy osztálynak, az egyesültek közül a legerősebbnek, a legtudatosabbnak az érdeke dominál. Így a modern szociáldemokrata pártoknál a munkásságé. A pártszervezetek tagjai között is ezek vannak legnagyobb számmal képviselve. A szakszervezet a párttal szemben kétségtelenül egy osztályhoz tartozók organizációja, de csak akkor, ha osztály alatt a termelésben és jövedelemeloszlásban rokonhelyzetűek közösségét értjük. Ha ellenben osztály alatt — s ez a szó gyakorta ily értelemben használatos — tömeglélektani egységet, a társadalmi helyzetük közösségét átértők, a szolidárisak csoportját értjük, akkor a szakszervezetek tagjai a történelmi fejlődés nem egy fokán nem tartoztak egy osztályhoz. A modern munkásmozgalom előbb

* Az „arisztokratikus kisebbség” teóriája a francia szakegyletekben különösen akkor terjedt el, mikor a meglehetősen nagy taglétszámmal rendelkező reformista szövetségek azt követelték, hogy a szavazatok számánál ne a szövetségekhez tartozó szakegyletek száma, hanem a taglétszám legyen irányadó. Ezt a proporcionális szavazásra vonatkozó indítványt a bourgeois-i kongresszus elvetette. Indokolás: a szervezetek a harcos kisebbségek elitje, itt nem dönt.

fejlődik ki rendszerint, mint az összes bérmunkások együvértartozásának tudata. Az első francia szakegyletek, a forradalmi szindikátusok ősei távol állanak a munkások együvértartozásának, az osztályharcnak tudatától.* Az angol szakegyletek nagy harcokat folytattak egymásközt bizonyos munkák elvégzéseért, így például Angliában a múlt század kilencvenes éveiben az ácsok és hajóácsok szakszervezetei erősen küzdenek egymással. Egyes hajómunkákat mindkét szervezet a maga részére követel. A viszály harmincöt hónapon át folyik, számos sztrájk származik belőle, az eredmény mindkét szervezet erős meggyengülése.** Ismeretesek az amerikai szakegyleteknek a termelőkkel a fogyasztók, munkásfogyasztók hátrányára kötött megállapodásai. Az ily fajta egyesületek a szó szubjektív értelmében alig tekinthetők a munkásosztály szervezetének, csupán az egyfoglalkozásúak csoportjainak.

Érdekes jelenség, hogy a különböző foglalkozási ágak együvértartozóságát a munkások közt elsősorban polgári írók, nem szakszervezeti vezetők, hanem inkább pártemberek hirdették. A munkásosztály osztályá szerveződése épúgy idegen osztályok behatására történt, mint valamikor a polgárság szervezése. Az osztályharc, az osztályszolidaritás gondolatai politikai mozgalmak idején vetődtek fel. Első hirdetőik Angliában a chartizmus publicistái, O'Brien, Hetherington, John Bell voltak. És még ma is a többi osztály tagjait magába foglaló párt szervezetek némely országban osztálytudatosabbak, mint a szakszervezetek. Így pl. Németországban a párt szervezetekben inkább látjuk a munkásság „elitjét”, mint a szakszervezetekben. S a francia doktrína visszajakép ott gyakran halljuk a parlamenti munka olyatén dicsőítését, hogy az a munkásság erkölcsiségét, osztályszolidaritását fokozza*** s a szakszervezetek olyan kritikáját, hogy azok az osztályharc erejét tompítják.

Amint a tiszta osztálytudat nem tiszta osztályproduktum és sokszor nagyobb mértékben van meg felemás párt szervezetekben, mint egészen munkás szakszervezetekben, époly kevésbé a tiszta „osztálylélek” műve a forradalmi szakszervezeti mozgalom ideológiája, mely a szindikalista írók s Szabó szerint is „teljesen hozzáférhetetlen a többi osztályok infiltrációjának”.† Most nem szólunk a szindikalista teoretikusok írásairól, melyeken a főleg polgári származású szocialista s anarchista írók befolyása mellett erősen meglátszik még a nem „proletár”

* L. Lagardelle: *Die syndikalistische Bewegung in Frankreich*. Sombart Archiv, 26 k.

** Webb: *Munkásdemokrácia*. II, k. 69. 1. (Magyar fordítás.)

***C. Pannekoek: *Die taktischen Differenzen in der Arbeiterbewegung*. 70-77. 1.

† *Szindikalizmus és szociáldemokrácia*, 23. 1.

Renan, Nietzsche és Bergson hatása. Csak a szakszervezeti mozgalom vezető eszméiről, mint a közvetlen akcióról, általános sztrájkokról stb. beszélünk. Ezek sem merültek fel az osztálytudat homályos mélyéből, hanem kialakulásuknál hathatósan közreműködött néhány erősebb egyéniség, így különösen Pelloutier, a polgári származású szakszervezeti titkár. Az általános sztrájk eszméjének kifermálódásánál nem szabad kicsinyelnünk az Aristide Briand szerepét sem, ki John Burns-sel együtt a direkt akció lajtorjáján jutott a burzsoa-politika egébe. A szindikalista írók előtt az osztálylélek, az osztályeredetiség olyan színben tűnik fel, mint a romantikusok előtt annak idején a néplélek, a nemzeti eredetiség. Szem elöl tévesztik a különböző társadalmi rétegek és képződmények nagy kölcsönhatását. Osztályeredetiség olyan mértékben van, mint aminő mértékben nemzeti eredetiség. Az osztályok ideológiája igen jelentős részben kölcsönzés s amint hátramaradottabb nemzetek sokat kölcsönöznek fejlettebbektől, úgy különösen sokat vesznek át az alsóbb osztályok a felsőbbektől. Korunkban óriási fontossága van minden feltörekvő társadalmi réteg küzdelmeiben s eszméi kiforrasztásában a polgári intellektueleknek. Születésüknél, nevelésüknél fogva a középosztályhoz tartozó férfiintellektuelek a társadalmi *Einfühlung* révén a nők, a parasztok s a munkások érdekeinek szóvivői. S ők a legélesebb előharcosai mindennemű „antiintellektuel” és „tisza proletár” mozgalomnak. Époly fanatikus proletárok tudnak lenni, mint aminő fanatikus magyar pl. a beolvadott zsidó, német vagy tót.

A szakszervezet és a párt társadalmi szerkezetének ez az elemzése, mely különösen a két alakulat szervező princípiumainak a rokonságára mutatott rá, nem dönti el azonban azt a problémát, hogy a két organizáció közül melyiknek van nagyobb szerepe a szocializmus felé vezető társadalmi fejlődésben.

Szabó a szakszervezetek elsőrangú fontossága mellett az említettek kivül különösen két érvet sorakoztat.

Az egyik történeti. Párt nincs mindenütt, hol munkásmozgalom van. A szociáldemokrata-párt fejlődése nem egyéb, mint a demokrácia fejlődésének a visszája, ahol a burzsoázia a demokráciát megcsinálta, ott nincs szocialista párt. A szocialista pártnak nincs egyéb célja, mint a politikai demokrácia megteremtése, mert a politikai demokrácia a gazdasági munkásmozgalom mozgásszabadságának szükségszerű előfeltétele.* A párt tehát nemcsak a demokratikus fejlődésnek, hanem A szakszervezeti mozgalomnak is függvénye.

* *Tőke és munka*, 54—58 l.

A másik érvet Szabó a történelmi materializmus elméletéből vette. A marxizmus szerint a társadalmi fejlődésben a termelési erők elsősorban fontosak. Nem lehet tehát döntő jelentőségű az államnak pártnak, ezeknek az ideologikus képződményeknek az ereje. A gazdasági mozgalomban a termelő erők képviselői állnak egymással szemben; az államban, a parlamentben a jövedelemelosztás, az osztozkodás körül forog a harc*

Ezek az elméletek nem fedik a valóságot.

A szociáldemokrata-párt fejlődése nem a demokratikus fejlődés függvénye. Igaz, hogy a világ egyik legdemokratikusabb államalakulatában, az Egyesült Államokban igen gyenge a szociáldemokrata-párt. Ahol pedig a legerősebb, Németországban, ott a demokrácia meglehetősen gyenge. De a fejlett francia demokrácia mellett elég erős szocialista párt van. S ezzel szemben nem lehet ellentetni, hogy Franciaországban a bürokrácia mérsékli a demokráciát, mert Angliában, hol egész az utóbbi évekig hosszú időn át nem volt szocialista párt, a lordok hatalma, Amerikában pedig a trösztök hatalma mérsékli a demokráciát. Nem szólva arról, hogy Szabó leírása nem illik sok demokratikus országnak, mint Svájcnak, a skandináv államoknak szocialista mozgalmára.

Szabó történelmi érve bizonyos ellentétben van az elméleti szociológiai megállapításával. Mert, ha a parlamenti küzdelem hathatós fegyver a munkásság mozgásszabadságának, a demokráciának kivívására, megtartására, akkor a parlamentnek van ereje más munkásérdekek védelmére, biztosítására is. Ily körülmények közt problematikus: mért szorítkozott és mért szorítkozzék a parlamenti munkáspárt csak a demokratikus keretek megteremtésére?

Az állam és a parlament relatív jelentéktelenségére nem lehet egyébként a történelmi materializmus elméletéből következtetést vonni. A történelmi materializmus csak azt vitatja, hogy a gazdasági élet, elsősorban a termelési mód változásával változik az állam rendje. De nem állítja, hogy az állami szervezetnek nincs igen nagy társadalmi jelentősége, hogy maga a gazdasági élet nem függ igen nagy mértékben az államtól és jogától. S maga az állami élet változása a gazdasági élet változásával kapcsolatban a legnagyobb erőfeszítések, társadalmi harcok közepette megy végbe. Ez a történelmi materializmus forradalom-teóriája. Ne törődjünk sokat az állammal s a parlamenttel, mert azok a termeléstől függenek, ez körülbelül annyit jelent, mintha azt mondanók: ne izgassuk magunkat, ne törődjünk sokat a világgal,

* Marx és Engels, II. k. 408. 1.

hisz minden ügyis meghatározott rend szerint történik! Ez a determinisztikus quietizmus álláspontja s távol áll az akció filozófiájától, mint ahogy magát a szindikalizmus nevezni szereti.

De akármit mondanak a szociológiai elméletek, a valóság az, hogy az állam igen reális valami, ha az elméletben ideológiának nevezzük is (az elnevezésekből nem szabad a valóságra következtetni!) S nagy hatalma nemcsak a jövedelemmegosztás terén nyilvánul meg, elsősorban az adók és vámok képében, hanem korunkban mind erősebben a termelés birodalmában is. S egészen téves a megosztó állam s a szakszervezetben csoportosult termelőerők szembeállítására. A szakszervezet harca elsősorban harc a jövedelemért, küzdelmeinek jelentős hányada a jövedelemelosztás módosítására irányul. Ezzel szemben a tulajdonjogot, a termelés jogát szabályozó, s a maga is nagy mértékben termelő állam ma nyilvánvalóan döntőbben befolyásolja a termelést, mint a szakszervezetek.

Igaz, hogy az állam erejéből, mely demokráciákban is főként a dinasztia, a bürokrácia, a hadsereg ereje, még nem lehet a parlament erejére következtetni. De demokráciákban kétségtelenül van és nem csekély befolyása van a nagy néptömegeknek is, és a parlament bizonyos mértékben tükrözi a tömegek politikai felfogásának, egy politikai népszámlálás, egy politikai statisztika eredményét tünteti fel. Súlya körülbelül annyi, mint azoknak a szervezett tömegeknek a társadalmi súlya, amelyeknek küldöttei a parlamentben ülnek. S miután benne a tömegek politikai befolyását általában gazdaságosabban és ott, ahol valamely kérdés törvényhozási szabályozásának sokszor fontos részleteiről van szó, eredményesebben lehet felhasználni, mint a közvetlen politikai akciókban, nincs semmi oka a munkásságnak, hogy ezt a fontos eszközt ne használja ki annyira, amennyire csak teheti. Azok a veszedelmek, amelyek használatával járnak (oligarchia kialakulása, korrupció stb.) nem kisebbek a társadalmi harc más eszközeinél sem.

Tagadhatatlan, hogy mindenható ereje nincs az államnak, annál kevésbbé a parlamentnek. De a szakszervezeteknek sem. A társadalmi összeműködésnek mai, viszonylag fejletlen korszakában egyik szervezettel sem irányíthatjuk teljesen és biztosan a fejlődés menetét. Pontos társadalmi dinamóméterünk nincs. Azért körülbelül látjuk a parlamenti s a szakszervezeti küzdelem hatékonyságának határait. S a parlament erejét túlzó hit, a parlamenti „cretinizmus” kártékony voltával versenyezhet a szakszervezetek erejét túlzó felfogás. Amelyik szem elől téveszti, hogy nemcsak a gazdasági harcaik eredményessége függ a gazdasági konjunktúrától, hanem a politikai küzdelmeik sikere a politikai konjunktúrától, a többi osztályok magatartásától. S amelyik elfelejti

amint a szakszervezetek gazdasági harcainak zsákmányát lefölözi föld- és házbirtok járadéka, épügy csökkentheti politikai sikereiket a szervezetlen munkásság, a kispolgárság s a parasztság tehetetlenségi jeje.

A szindikalizmus nem egy tévedését részben az magyarázza meg, hogy a szindikalisták helytelenül általánosították a francia viszonyokból levont következtetéseiket.

Franciaországban a demokrácia fejlettsége, több-kisebb parlamenti párt blokká alakításának szüksége, a szocialista pártnak a parlamentben jelentős szerepet biztosított. Ebben a lanya, kompromisszumos parlamenti levegőben sikerült a polgári pártoknak egy-két nagynevű szocialista vezért a soraikba vonni abban a hiszemben, hogy nevükkel nagy hatást érnek el majd a munkástömegeknél. De néhány vezér elpártolása, „a millerandizmus” előidézhette, hogy pár intellektuel és munkás a politikát megutálja, de távolról sem magyarázza meg magát a forradalmi szindikalizmust. Hisz Amerikában hány áulás történt a munkásvezérek soraiban anélkül, hogy egy a francia szindikalizmushoz hasonló erejű és jelentőségű mozgalmat váltott volna ki. A forradalmi tradícióknak volt e mozgalom kialakításában valami szerepük, de nem hisszük, hogy ez döntő fontosságú lett volna. Valószínűleg nagyban közre hatott kiformalásában a francia ipar fejlettsége és ezzel összefüggően a vállalkozók organizációjának nehézsége. Ha hozzávesszük még, hogy az ország demokratikus szervezete, a munkásság nagy politikai befolyása, a hatóságok kisebb nyomása lehetővé teszi a sztrájkokkal kapcsolatos tüntetések rendezését, akkor megértjük a nagy anyagi erőforrások nélkül működő francia szindikátusok u. n. forradalmi propagandájának nem egy sikerét. Különösen hangzik, de a forradalmi szellemre nagy súlyt helyező szakszervezeti propagandát előmozdították azok az állami és községi segélyek is, melyeket a munkásság szervezetei Franciaországban politikai befolyásuk miatt kaptak. Az egy város szakszervezeteit egyesítő munkástözsédék (*bourse du travail*) a község rendszerint helyiséget, pénzbeli szubvenciót ad.* A munkástözsédék elterjedése elősegíti az egy községben levő szervezetek tagjainak szolidaritását és kisebb mértékben utalja őket a munkások anyagi támogatására. S a nagy ellentétek, a forra-

* L. P. Delesalle: *Les bourses du travail et le C. G. T.*

az ellentétet csak erősítette a két szervezet vezetősége társadalmi eredetének a különbsége. Azonban a szakszervezeti mozgalomnak ez az iránya nem maradt sokáig hatástalanul a pártra. A szakszervezet, melyet erős gazdasági szükségletek kovácsolnak össze, hatalmasabb organizáció, mint a párt és magában foglalja a párt választóinak tekintélyes részét. A párt reformista vezetőiből, pl. Jaurès-ből, forradalmárok lesznek, a párt kongresszusai, a limogesi, a nancy-i, szindikalista-szellemű határozatokat hoznak s a párt lapja, az *Humanité*, kritika nélkül megnyitja hasábjait a szindikalista szakszervezeti vezetőknek. A szindikalisták kifejezetten neutrális álláspontot foglalnak el a politikában, de a párt azért jórészt az övék. Ha ez nem volna így, talán csinálnának egy külön pártot. Amint az olasz szindikalisták körében, kik az olasz pártra kisebb erejüknél fogva kisebb nyomást gyakorolhattak, fel is merült az önálló szindikalista párt alakításának eszméje.* A francia forradalmi szakszervezeti szellem Franciaország egy fejlődési szakának speciális terméke. Németországban jelenleg a helyzet csaknem fordítottja a franciának. Midőn a szakszervezeti mozgalom igen erőtlen volt, a politika azonban a burzsoázia és junkerek harca miatt kilátással kecsegtetett, a lassalleánusok nagyon kevésre becsülték a szakszervezeteket. Marx szeme előtt Anglia és Franciaország lebeg, hol a szakszervezeti mozgalom már elég fejlett, midőn erősebb pártmozgalomról még szó sem lehet. A szakszervezeteket nagyra becsüli, ezekből akarja kifejleszteni a pártot.** Mikor szakszervezet és párt egyaránt megerősödik Németországban, keletkezik a két organizáció egyenlő értékének az elmélete. De míg a párt, elsősorban jelszavaiban, intranzigens volt, addig a szakszervezetek, különösen az utóbbi időben, erősen hajlottak a reformizmus felé. Az okok: az uralkodó-osztályok magatartása, a demokrácia hiánya főleg Poroszországban, az engedékeny, kompromisszumos politikának útját állják. A párt ezért a demokratikusabb déli országok kivételével „forradalmi”. Németország erős gazdasági föllendülése a szakszervezeteket nagyokká, gazdagokká tette. Politikai viszonyok az erőszakos sztrájkokat csaknem lehetetlenné teszik, a szakszervezetek főcélja a pénzgyűjtés lesz. Új munkásarisztokrácia van kialakulóban. A vagyonukat féltő szervezetek óvatosan haladókká, reformistákká lesznek. S míg a szakszervezetek Franciaországban a

* L. Pezotti: *Un parti syndicaliste en Italie* (Le mouvement socialiste. 1911 márc. szám).

** L. Kampfmeier: *Wandlungen in der Theorie und Taktik der Sozialdemokratie* (88 és köv. 1.) és Kautsky: *Die Internationale über die Gewerkschaften*. (Die Neue Zeit 24. évf. 2. k. 52. szám.)

pártot balfelé, addig Németországban jobbfelé szorítják. Jaurès forradalmibb, Bebel békésebb húrokat penget.

Amerikában (nemrég még Angliában is így volt) a probléma nem a szakszervezet és a szocialista párt viszonya, hanem az erős szocialista párt hiánya. Az ok nem az Egyesült Államok demokráciája, mint ezt Szabó kifejti, hanem az amerikai gazdasági és politikai viszonyok együttes hatása. Amerika kedvező gazdasági helyzete elősegítette egy a kispolgársághoz igen közel álló exkluzív munkásarisztokrácia kialakulását. S ennek az új osztálynak az elzárkózottságát lefelé még csak növelték azok a kulturális és nyelvi különbségek, melyek az amerikai tanult munkást a bevándorló tanulatlan munkástól elválasztották. Ennek a munkásarisztokráciának nem volt oly nagy szüksége külön pártra, már azért sem, mert az Egyesült Államok két nagy egymással vetélkedő politikai pártja sokszor versengett kegyeiért. S mikor az önálló pártalakítás szüksége fel-felmerült, akkor elriasztották őt e párt megcsinálásának a nehézségei. A két hatalmas párt mellett egy harmadik erős párt szervezése óriási akadályokba ütközik. De azért nem kell hinni, hogy a munkásság, sőt a szakszervezetek Amerikában nem politizáltak; csak nem alakítottak külön pártot. A politikájuk a polgári pártok segítségével üzött reformizmus volt. Az angol viszonyok a munkáspárt megalakítása előtti időben nem egy pontban hasonlítanak az amerikaiakhoz.

Az elmondottakból következik, hogy a párt és szakszervezet viszonya, a különböző mozgalmak radikalizmusának foka s az ezeket az állapotokat magyarázó elméletek a gazdasági és politikai helyzet szükségletei szerint módosulnak. A szakszervezetek nem szocialista munkásokat, a pártszervezetek nem munkás szocialistákat is akarnak tagokul szerezni. Ez az oka a különválásuknak. Ahol két erős organizáció fejlődik, rendszerint más-más társadalmi osztályból származó vezetőséggel, ott gyakorta támadhatnak ellentétek a két szervezetnek mélyebben fekvő társadalmi okokból keletkező taktikai differenciái miatt, melyeket még növelnek a vezetőségük társadalmi ellentétei. Az erősebb szakszervezet, úgy látszik, rendszerint magához vonzza a pártot.

A munkásmozgalom érdekében szem előtt tartandó cél azonban csak az lehet, hogy mindkét organizáció, amennyiben jórészt ugyanannak az osztálynak közös végső célokért küzdő szervezete lehetőleg kisebb sűrűdással és minél nagyobb összeműködésben dolgozzék egymás mellett. Miután mindkettő igen fontos a munkásságra nézve, építse ki az mindkettőt oly mértékben, amint az adott helyzetben erőviszonyai megengedik. Egyéb elvi formulát itt alig lehet felállítani. A párt és a szakszervezet csaknem teljes függetlenségének francia

gondolata a párt lebecsüléséből ered és előidézésében része van annak a kedvezőtlen hatásnak is, melyet a több pártra szakadt politikai mozgalom a gazdasági mozgalomra gyakorolt. Azt állítani, hogy a munkásság gazdasági osztályérdekeiből ne engedjen egy hajszálnyt sem politikai elv kedvéért*, helyes annyiban, amennyiben a munkásság politikai elve csak az lehet, ami gazdasági vagy egyéb érdeke. Ekkor azonban tautológia. Ha ellenben azt értenők alatta, hogy a munkásság közeli osztályérdekeiről ne mondjon le távolabbiak javára, akkor ennek az elvnek felállítása, eltekintve attól, hogy nem messzelátó politika, következetlenség ép azok részéről, akik a munkásmozgalom főszereplőinek a szocialista társadalomért küzdő általános sztrájkot tartják, mely szintén pillanatnyi gazdasági érdek ellen folya „politikai elv” kedvéért. A szakszervezetek és politika viszonyánál — úgy véljük — vannak jelenleg a szocializmusnak mélyrehatóbb gyakorlati kérdései is. Inkább csak jelezni óhajtjuk őket, mint megoldásukat megkísérelni. Egyik ilyen kérdés, mint lehet a nagy társadalmi átalakuláshoz szükséges forradalmi lendületet a munkásságban fokozni, ébrentartani? Ma, egész birodalmakra kiterjedő általános sztrájkok és nagy forradalmi politikai átalakulások korszakában a lassú, békés fejlődés utópiáiban már alig hisznek. A békés korszakokat felváltják a forradalmi átalakulás időszakai, ez a fejlődés képe. De mint teremthető meg a munkásosztályban a hévnek az a foka, amely a régi világot egy nagy lendülettel átviszi az új világba?

A francia szindikalisták szerint, — és Szabó is osztja ezt a nézetüket — ez az általános sztrájk gondolata. Egyik legkiválóbb teoretikusuk, Sorel szerint a jövő pontosan előre nem látható. Az emberi cselekvést élénk képek és nem kidolgozott projektumok vezetik. Ezeknek a bergsoni gondolatoknak segítségével vezeti le Sorel, hogy korunkban is a nagy társadalmi átalakulás előidézésére az átalakulás módját nagy körvonalakban sejtető képre, az általános sztrájk mítoszára van szükség és nem az utópiák előbb-utóbb kiábrándulást keltő részleteire. Ilyen mítoszok vitték az emberiséget a nagy vallási küzdelmek, a nagy politikai szabadságharcok idején és élesztették a küzdelmek forradalmi tüzet.**

Az általános sztrájk kétségtelenül a munkásság egy igen erős fegyvere és valószínű előkészítője a bekövetkező nagy társadalmi átalakulásnak. De igen kétséges, hogy magát a forradalmi általános sztrájkot a folytonos hirdetése révén elő lehet-e idézni? A propaganda egy-

* Szabó: *Szindikalizmus és szociáldemokrácia*, 17. 1.

** L. Sorel: *Reflexions sur la violence* (85—125 l.) és *La decomposition du marxisme* (56 és köv. 1)

magában még alig vált ki tetteket. Ha a forradalmi ígék harsonái ledönthették volna az uralkodó társadalom falait, akkor a kapitalista társadalom Németországban és Franciaországban már rég romokban heverne. A forradalmi propaganda mellett azonban úgy Németországban, mint Franciaországban — s itt alig van különbség a szocialista parlamentarizmus klasszikus hazája és a közvetlen cselekvés földje közt mindaddig elsősorban a békés pozitív munka folyt. A francia szakszervezetek működésének dereka bérek emelésére és meghozataluk idején elítélt szociálpolitikai törvények végrehajtásáért vívott küzdelemre esett. Németországban a május elseje megünnepléseért, Franciaországban a nyolc órás munkaidő kivívásáért nagy áldozatokat hozni nem voltak hajlandók a szakszervezetek. (S nem nagyon következetes eljárás, hogy a gazdasági élet kis eredményeiért küzdő francia szindikalisták elítélik a parlament pozitív részletmunkáját.)

A nagy tömegeket kétségtelenül hevítik nagy eszmék, mondjuk mítoszok, de a ma számos tényezője működik a holnapért küzdő ideálokkal szemben. Minden szocialista pártnak legfőbb kérdése, mint kössön kompromisszumot a napi munka és a forradalmi törekvések között. A demokrácia, mely a politikai pozitív munkát részesíti előnyökben és a kedvező gazdasági helyzet, mely a gazdasági téren kecséget vívmányokkal, megteremtői a reformisztikus, a mával megelégedő hangulatoknak. Minden országban a legjobban szituált, a leg-erősebben szervezett munkások hívei elsősorban a reformizmusnak. Így pl. világszerte a könyvnyomdászok.

Ezekkel a tendenciákkal szemben a forradalmi propaganda egymagában nem elég erős. Társadalmi osztályok nagy szavakra, erős társadalmi nyomások nélkül nem igen jönnek mozgásba. Csak a munkások elért politikai és gazdasági eredményei ellen intézett támadások, melyek a kapitalisták növekvő szervezkedése mellett kikerülhetetleneknek látszanak és a munkásságnak kultúrájával együtt haladó érzékenysége lehetnek azok a tényezők, melyek a nagy tömegek figyelmét megkapó politikai vagy gazdasági eseményekkel kapcsolatban kiválthatják a forradalmi elkeseredést.

A forradalmi lendületnek, a heroizmusnak a problémakörébe tartozik az antimilitarista propaganda kérdése is. Sokkal könnyebben lep fel ott, ahol a hatóságoknak, a militarizmusnak nyomása kisebb, úgy Franciaországban, mint az erősen bürokratikus és militarisztikus Németországban. De döntő fordulatok idején a lappangó antimilitarizmus minden előzetes propaganda nélkül ép úgy kitörhet, mint a hogy kitört az általános sztrájk hosszas előkészítés nélkül Angliában.

Még csak néhány megjegyzést az általános sztrájk szindikalista

teóriájára. Sorel, aki szerint a jövő nem látható előre, a mítoszok erejében hisz, mert azok a múltban is hatottak. De nem veszi számba pl., hogy a múltban a mítoszokat nem úgy terjesztették, hogy hirdették azok mítosz-voltát. A vakhit helyét korunkban mindinkább felváltja a kritikus gondolkodás, amely vizsgálja, mit váltanak be az ideálok. S azonkívül a lendület nem tart örökké. Nemcsak az utópia hozhat kiábrándulást, hanem a sokáig eredményre nem vezető harci eszköz is. Sorel, aki rövidesen kiábrándult a szindikalizmusból, maga is példája annak, hogy az élan, a lendület nem örökkévaló. *Begeisterung ist keine Heringsware, die man einpökelte auf einige Jahre*, mondja Goethe. Az egy jelszónak minden változás nélküli folytonos ismétlése mindig levon valamit a lendület erejéből. Svájcban, ahol nagyon sok választás van, a választások minden különösebb emóció nélkül folynak le.* S még egyet: az örökké a jövő felé irányított tekintet nagyon könnyen arra vezethet, hogy a ma igen fontos érdekéiről feledkezünk meg. Pedig a ma munkája a jövőbeli átalakulás szempontjából is a legjelentősebb. Az újabb szocialista teória igen helyesen helyez oly nagy súlyt arra a lelki átalakulásra, amelyen a munkás átmegy a mai társadalmi szervezetekben, a jövőnek eme nevelőintézteiben. Ebből a folyton folyó nevelőmunkából két komoly gyakorlati problémája támad a szocializmusnak. Az egyik: mint lehet a mai organizációkat, pártot és szakszervezetet egyaránt olyatén módon megreformálni, hogy a munkások minél nagyobb aktivitásával, minél nagyobb részvételével folytatódjék munkájuk. A másik: milyen módon sikerül majd biztosítani a proletariátusnak úgy a jövő társadalmáért folyó küzdelemben, mint ennek a társadalomnak megteremtésében, a többi feltörekvő osztályok támogatását. Ma, amikor tudjuk, hogy az általános sztrájkok sikeréhez mennyire szükséges a többi társadalmi osztályok nem kis részének szimpátiája, mind világosabb előttünk, hogy egy az egész társadalomra kiható forradalmi átalakulás alig mehet végbe a kispolgárság és parasztság széles rétegeinek ellenségeskedése mellett. És nemcsak a nagy átalakulásért folyó küzdelemben van szüksége ezekre az osztályokra a munkásságnak, hanem a jövő társadalmá kiépítése érdekében is igen nagy mértékben szükséges, hogy ezen társadalmi osztályok jelentős rétegei átmenjenek bizonyos nevelő szervezetek tisztító tüzén. A szindikalizmus az első kérdést nem oldja meg a harcos kisebbségek arisztokratikus teóriájával. A másik kérdést pedig meg sem közelíti az exkluzív-proletárság hangsúlyozásával. Pedig, hogy mint oldja meg ezeket a problémákat a szocializmus, attól függ jó részben sikere.

* Greulich: *Partei und Gewerkschaft in der Schweiz*. Soz. Monatshefte 1907. 8. füzet.

Jelen sorok célja a Szabó fölvetette néhány problémának az írójuktól elütő nézőpontból eredő megvilágítása volt és nem a Szabó műveinek minden irányban való értékelése. Távolról sem jellemeztem a Marx és Engels műveihez írott bevezető tanulmányok szempontjainak sokoldalúságát, gondolatébresztő voltát. Sem a *Tőke és munka* dús tartalmát és művészi formáját, amely nemcsak a mi szegényes szociálpolitikai irodalmunk értékes termékévé teszi, hanem — hogy egy-két hasonlócéjú külföldi munkával vessem egybe — a formája szépségénél, a tartalma gazdagságánál fogva bátran kiállja a versenyt akár Tönniesnek a szociális kérdéstről, akár Sombartnak a proletariátusról írott művével. S ha a Szabó eredményei és e sorok írójának nézete sokban eltérnek, feltétlenül megegyeznek abban a pontban, hogy a harcnak igen nagy jelentősége van a társadalmi fejlődésben. S a tudományos gondolkodás fejlődésében is. S az a kutató, ki mint Szabó, egy csomó problémát vet fel, s ezeket melléktekintetektől nem félve, nagy morális bátorsággal — s ez még ma a társadalomtudományi irodalomban a vizsgáló legszükségesebb felszereléséhez tartozik — vizsgálja és kényszerít meggyökeresedett nézetek revíziójára, kétségtelenül igen nagy szolgálatot tesz a tudománynak, bármekkora is legyen megállapításainak igazságértéke.